

Aleg 884

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w przedmiocie odnowienia król. zamku na Wawelu w Krakowie, za czas od 1. września 1910 do końca października 1911 r.

Wysoki Sejmie!

W dniu 30. listopada r. 1910 odbyło się posiedzenie krajowego Komitetu, powołanego dla odnowienia król. zamku na Wawelu, — na którym zapadły następujące uchwały:

a) Komitet uznaje, iż wykonany na skrzydle zachodniem według uchwały Komitetu z dnia 25. listopada 1909 r. okap, ma za mały wyskok, ogółem wygląda za skromnie, a pomimo małego wyskoku, wskutek przeważających linii poziomych, cięży na lekkich kolumnach II. p.

Strop ten ma być rozebrany i wykonany według kształtu okapu na skrzydle południowem, t. j. ma mieć duży wyskok, ma być pochyły, krokwiowy, według pierwotnego rysunku Arch. Hendla i według decyzji Komitetu, powziętej na posiedzeniu w dniu 27. maja 1907 r., tylko z opuszczeniem części ornamentalnych krokiew.

b) Przywrócenie dawnego gżemsu kordonowego fasady pod oknami I. p. nad bramą wjazdową zachodnią według dawnych śladów.

c) Po wygłoszeniu wyczerpującego referatu inż. K. Obrębowicza z Warszawy na podstawie przedłożonych planów o sposobie ogrzewania centralnego i przewietrzania wszystkich ubikacji zamku, projekt jego w zasadzie przyjęto wraz z decyzją, że centrala ogrzewania ma być umieszczoną od strony kościoła OO. Bernardynów.

d) Przywrócić ciosowe obramienia wszystkich okien fasad zamku według wymiarów i formy dawnych okien, których fragmenta architektoniczne odnalazł śp. T. Pryliński i architekt Hendel, przy przekopach zewnętrznego terenu zamku. Obramienia te mają być jednak wykonane z opuszczeniem ozdób ornamentalnych listkowych i wółowych oczu; Fragmenty znalezione przez śp. Prylińskiego i obecne Kierownictwo, użyć jako łaszle do nowych obramień okiennych na fasadach zamku.

e) Co do sposobu restauracyi pawilonu gotyckiego, którego piwnice, parter i I. piętro budowane były przez Jagiełłę i Jadwigę, a przebudowane przez Zygmunta I., a II. piętro tegoż pawilonu wybudowane zostało za Zygmunta III., cała zaś ta budowa przebudowaną została szczególnie w II. piętrze radykalnie za czasów gdy zamek był koszarami austriackimi, zapadła następująca uchwała:

Zrestaurować ten pawilon według przedłożonej II. alternatywy Kierownictwa Nr. 980 t. j. na fasadach parteru i I. piętra zastąpić cegłą gładkimi ciosami bez przywracania dawnych maaswerków i laskowań gotyckich, z zachowaniem jednak wszystkich istniejących fragmentów i śladów dawnej ornamentacyi i fasady gotyckiej. Drugie piętro postanowiono wykonać według projektu Kierownictwa z ciosów na podstawie zachowanych parapetów okiennych i fragmentów pilastrowań, pochodzących z czasów Zygmunta III.

Dach na tymże pawilonie polecono wykonać możliwie niższy niż na projekcie Kierownictwa, pozostawiając decyzję co do jego wysokości Kierownictwu budowy (wykonanym ma być w ogólnych liniach model dachu wielkości naturalnej przed powzięciem decyzji o jego wysokości).

Prof. Odrzywolski, nie godząc się ze zdaniem większości przemawiających, oświadcza:

„Pawilon Jadwigi i Jagielly ma w cokole i parterze wyraźny charakter gotycki. Zamierzone II. piętro z altaną ma również zupełnie zdecydowany charakter renesansowy. Pozostawienie pomiędzy nimi I. piętra tak jak w przedstawionym projekcie z wykonanym ma być w ogólnych liniach charakteru, musiałoby stanowić rażący dysonans artystyczny. Dlatego, zdaniem mojem, należy ze względów artystycznych zestroić architektonicznie I. piętro z II. piętrem, utrzymując ewentualnie jedynie szkarpy ciosowe, jako pozostałość dawnej epoki gotyckiej. Obecna bowiem reszta fasady I. piętra to luźno rozrzucone częścią gładkie, częścią skute ciosy, a więc obrane z charakteru fragmenty kamienne gotyckie, nie dające się ująć w jakąkolwiek artystyczną całość i całe partye ceglano surowego muru austriackiego”.

f) Uchwalono rozkład odpływu wody deszczowej z rynien dachowych według projektu Kierownictwa, mianowicie, iż woda deszczowa ma odpływać z tych rynien smokami o najprostszej formie.

A. Roboty techniczne.

1. Roboty około restauracyi zachodniego skrzydła krużganków.

a) Na podstawie uchwały Komitetu z dnia 30. listopada 1910 r. rozebrany został okap płaski II. piętra i ustawiony nowy taki, jak na skrzydle południowym, według nowo wykonanego modelu, gdyż narożnik jest ścięty.

b) Na podstawie powyższej uchwały Komitetu wykonane zostały wszelkie zmiany w konstrukcyi żelaznej dla złączenia konstrukcyi dachowej z bardzo wystającym okapem krokwiowym, takim jaki został wykonany na skrzydle południowym.

c) Cała drewniana konstrukcyja dachu została zastąpiona konstrukcyą żelazną z wyjątkiem zachodnio-południowego narożnika skośnego nad bramą wjazdową.

d) Całe to skrzydło z wyjątkiem części ad c) pokryto dachówką i gąsiorami.

e) W skrzydle zachodniem postawiono nowe kominy do nagrzewania i przewietrzania według planów inż. K. Obrębowicza.

2. Roboty około I. połowy północnego skrzydła:

a) Ustawiono rusztowania do restauracyi krużganków i wykonano wszelkie stemplowania arkadowań, oraz sklepień krużganków dla wyburzenia murów austriackich, również ustawiono rusztowania do sadzenia gżemsu na fasadzie zewnętrznej.

b) Wzmocniono miejscami słabe fundamenta krużganków.

c) Wyburzono austriackie omurowania krużganków.

d) Wymieniono wszystkie złe trzony baz, kolumn, kapiteli, archiwolt i popękane sklepienia w parterze i na I. piętrze.

e) Rozebrano drzewną konstrukcyę dachu i stare dobre dachówki złożono w dalszej części strychu.

f) Ukończono stawianie żelaznej konstrukcyi dachu i pokryto go dachówką.

g) Ukończono kompletnie strop i okap.

h) Osadzono kamienny gżems główny według decyzji Komitetu z dnia 30. listopada 1910 r.

i) Zrestaurowano konsolę muru ogniowego od strony podworca i od strony zewnętrznej.

k) Wykonano mur ogniowy między 1-szą a 2-gą połową północnej części zamku, prawie w całości z nowej cegły, gdyż stary musiał być rozebrany ze względu na tkwiące w nim drewniane spruchniałe ankrzy.

l) Przywrócono wszystkie dawne polskie małe okienka strychowe i wyburzono późniejszy architrav pod polskimi okienkami strychowymi, a pas ten zamurowano cegłą dawnego polskiego formatu.

3. Roboty około restauracji II. połowy północnego skrzydła.

a) Ustawiono rusztowanie do restauracji krużganków i wykonano wszelkie stemplowania arkadowań austriackich, oraz sklepień krużganków dla wyburzenia murów austriackich, również ustawiono rusztowanie do sadzenia gżemsu na fasadzie zewnętrznej.

b) Wzmocniono miejscami słabe fundamenta krużganków.

c) Wyburzono austriackie omurowania krużganków.

d) Wymieniono wszystkie złe trzony baz, kolumn, kapiteli archiwolt i popękane sklepienia w parterze i na I. piętrze.

e) Rozebrano drzewną konstrukcję dachu i stare dobre dachówki złożono w dalszej części strychu.

f) Ustawiono wszystkie więzary żelaznego dachu i wiatrownice, oraz łączenie.

g) Ukończono w robocie stolarskiej kładzenie płatew nad słupami, oraz główne belki stropu, okap zaś i wykończenie stropu (który kompletnie jest gotowy) nastąpi dopiero po ukończeniu konstrukcji żelaznej.

h) Osadzono dwie szychty gżemsu głównego, trzeciej jeszcze brak (na fasadzie zewnętrznej zamku).

4. Roboty około narożnika północno-wschodniego i I. połowy skrzydła wschodniego.

a) Wykonano wzmocnienie od parteru aż do II. piętra ściany między pawilonem Jadwigi i Jagiełły a traktem Zygmunta Starego. W miejscu tem za czasów, gdy zamek był zamieniony na koszary, wykonano najwięcej zmian w celu budowy nowych kominów.

Ta część muru wskutek wyżej wymienionych przeróbek tak była osłabioną (podziurawioną), że nie można było na niej postawić żelaznej konstrukcji dachu, której główne więzary padają co 4 metry odległości, a nie jak dawna drzewna konstrukcja dachu co 1 metr. Skoncentrowanie ciśnienia na pojedyncze punkta wymagało wzmocnienia tej części muru, przyczem wszystkie tajemne schody, okienka, oraz drzwi zostały przywrócone według pozostałych śladów do dawnego stanu.

Ta część zamku będzie jedną z najwięcej interesujących, gdyż w niej łączą się wszystkie epoki od czasów romańskich, aż do barokku.

b) Do osadzania gżemsu głównego fasady zewnętrznej ustawiono rusztowanie od baszty Zygmunta III. do muru ogniowego traktu wschodniego.

c) Firma L. Zieleniewski energicznie postępuje z robotami konstrukcji żelaznej dachu od muru ogniowego w trakcie wschodnim.

5. Roboty około restauracji fasady bramy wjazdowej na krużgankowy podworec zamku (przy katedrze):

a) Ukończono wszelkie roboty blacharskie krycia miedzią gżemsów, oraz osadzenia 3 ozdobnych bań z XVIII. wieku.

b) Ukończono roboty restauracyjne około okien I. i II. piętra, oraz gżemsów kordonowych I. i II. piętra.

c) Zrobiono poszukiwania w I. bramie wjazdowej dawnego progu polskiego, przyczem okazało się, że dawny próg polski tejże bramy jest o 20 cm. niżej, co spowoduje odpowiednio przeprowadzenie niwelacji na arkadowym podworcu zamku i głównym podwórzu. Wykonano zdjęcia tejże bramy i 2-ch bocznych furtek.

6. Ponieważ mieszkania służby w północnem skrzydle zamku, oraz biura Kierownictwa rest. zamku wobec postawionych rusztowań od strony zewnętrznej fasady zamku i podworca, musiały być przeniesione, a w przyszłym

roku takie same rusztowanie dla badania murów i osadzania obramień okien-nych ustawione być musi nad dzisiejszym mieszkaniem Kierownika rest. zamku, przeto przeniesiono biura na parter dawnego budynku zwanego „kantyną“, mieszkanie zaś Kierownika rest. zamku na I. p. tegoż budynku.

7. Baszta Sandomierska.

W dniu 22. lipca w nocy r. 1911 zawałił się na baszcie Sandomierskiej dach, wykonany za czasów, gdy zamek był koszarami.

Na podstawie przedłożonych przez Kierownictwo rest. zamku Wydziałowi krajowemu planów z r. 1846 i 1856, odnalezionych w głównej Komendzie wojskowej krakowskiej, Wydział krajowy zezwolił, wedle decyzji c. k. konserwatora Dra St. Tomkowicza, Prof. L. Odrzywolskiego i inż. J. Pakiesa, na wykonanie najwyższego piętra baszty, oraz dachu według tych planów, t. j. tak, jak dach tej baszty wyglądał jeszcze w r. 1856 przed zamienieniem jej najwyższego piętra na platformowy dach z blankami w stylu angielskiego gotyku.

8. Wobec tego, że dnia 1. lipca 1911 r. wojskowość opuściła zamek, konieczną była nad budynkami i wogóle całym zamkiem ku stronie Wisły, kontrola policyjna. Kontroli tej z całą gotowością dostarczyła c. k. Dyrekcya Policji krakowskiej. Dano ajentowi policyjnemu mieszkanie w trakcie poseminaryjnym i oprócz tego, że straż policyjna dniem i nocą wszystkich budynków opróżnionych na zamku pilnuje, musiało być wybudowane przy bramie Schlika mieszkanie dla stróża nocnego, od strony Bernardynów, ażeby w ciągu nocy zamek był zupełnie zamknięty.

Klucze od bramy wchodowej na zamek od strony Katedry t. j. od ul. Kanoniczej oprócz Kierownika rest. zamku mają jedynie Kanonicy kapitulni, mieszkający na zamku.

9. Ponieważ dachy i rynny nad budynkiem zwanym „kantyną“, oraz na dawnym trakcie seminaryjnym objętych od wojskowości w dniu 1. lipca b. r. były w złym stanie, wykonano wszelkie potrzebne naprawy, by zabezpieczyć mury przed dalszem zniszczeniem.

10. Według decyzji krajowego Komitetu rest. zamku rozpoczęto badania fundamentów i murów w trakcie dawnych „kuchni królewskich“.

B. Sposób prowadzenia robót.

a) Roboty murarskie prowadzone były jak poprzednio we własnym zarządzie, co powoduje duże oszczędności.

b) Roboty ciesielskie prowadzą firmy: L. Karolla i K. Zieliński w Krakowie.

c) Roboty blacharskie W. Stopiński oraz F. Kuczyński w Krakowie.

d) Roboty kamieniarskie wykonywała firma Bracia Trembeccy w Krakowie.

e) Konstrukcyę żelazną dachu wykonuje firma L. Zieleniewski i Sp. Tow. akc. w Krakowie.

f) Roboty stolarskie stropów kruzganków II. piętra i okapu wykonuje firma R. Muranyi w Krakowie.

g) Roboty sztukalerskie i rzeźbiarskie wykonuje firma Wł. Eliasch w Krakowie.

h) Wszelkie roboty oddawane były przedsiębiorcom przez rozpisanie ofert do firm uznanych za najlepsze.

C. Czynności biurowe.

Wykonano zdjęcia, detailiczne pomiary i niwelacje, oraz projekta architektoniczne do pozycyi A. powyższego sprawozdania.

D. Skład biura Kierownictwa rest. zamku król. na Wawelu w czasie objętym tym sprawozdaniem był następujący:

a) Kierownik restauracyi zamku król. na Wawelu Architekt Zygmunt Hendel.

Zajęci w biurze Kierownictwa: Kazimierz Wyczyński, architekt; Henryk Józef Sienkiewicz, architekt; Ludwik Szuch, techniczny rysownik; Jan Brzeziński, manipulant biurowy.

b) Karol Skawiński, architekt, który jako budowniczy jest wobec Urzędu budowniczego miasta Krakowa, miejskiej Kasy chorych, oraz Zakładu ubezpieczenia robotników od wypadków we Lwowie odpowiedzialnym wskutek prowadzenia robót rest. zamku przez Wydział krajowy we własnym zarządzie.

c) Do obsługi biura Kierownictwa i Inspicyenta zamku, oraz do utrzymania porządku na zamku zatrudnieni byli: 2-ch woźnych, 1-en odźwierny i 1-en stróż nocny.

Dla przedstawienia Wysokiemu Sejmowi dokładnego obrazu kosztów odnowienia król. zamku na Wawelu, podaje Wydział krajowy poniżej pod A) szczegółowy wykaz wydatków, poniesionych z powodu ewakuacji zamku Wawelskiego, a pod B) wykaz wydatków po koniec r. 1910 spowodowanych samą restauracją zamku.

L. p.	Poszczególnienie	Szczegółowo		Razem	
		K	g	K	g
A) KOSZTA EWAKUACJI.					
1	Kupno realności w Krakowie l. k. 33 wraz z należytością od kontraktu	52.428	26		
2	Kupno gruntu w Oleszy	195.050	—		
3	Dwanaście rat wypłaconych skarbowi wojskowemu na budowę koszar	3,048.000	—		
4	Na adaptację traktu skarbowi wojskowemu	12.000	—		
5	Ryczałt jednorazowy skarbowi wojskowemu na czyszczenie kanałów	4.000	—		
6	Gminie m. Krakowa na roboty około dróg, wodociągów i t. p.	125.000	—		
7	Gminie m. Krakowa subwencya na budowę kanału do Wisły dla obsłużenia nowych koszar wojskowych	65.000	—		
8	Koszta podróży i komisye	1.936	08		
9	Za projekty kanałów	312	06		
10	Rzeczoznawcy sądowi	132	39		
11	Prokuratorcy skarbu, koszta spisywania umowy	581	08		
12	Odbitki litograficzne, portorya, telegramy, książki i t. p.	139	99	3,501.609	86
Oprócz odsetek biernych od pożyczek na cele ewakuacji w kw. 268.058 34 pokrytych z kredytów budżetowych z 1905, 1906, 1907, 1908 i 1909.					
Na powyższe cele wpłynęły następujące dochody:					
1	Pożyczka zaciągnięta z funduszu kraj. zarządu sprzedaży soli w myśl uchw. Sejmu z d. 18/2 1897	2,229.494	30		
2	Subwencya krakowskiej Kasy oszczędności	800.000	—		
3	Legat ś. p. Kazimierza Rysza (netto)	904	63		
4	ks. Krokowskiego	210	93		
5	Cypryana Jaworskiego	1.000	—	3,031.609	86
Reszta bez pokrycia zapłacona zaliczkowo z funduszu krajowego				173.000	—

L. p.	Poszczególnienie	Szczegółowo		Razem	
		K	g	K	g
B) KOSZTA RESTAURACYI.					
1	Roboty studniarskie i wodociągowe	3.314	15		
2	murarskie, kamieniarskie i betonowe z materiałem	225.653	47		
3	" ciesielskie z materiałem i naprawa dachu	65.524	88		
1	" rzeźbiarsko-stolarskie (stropy kasetonowe)	43.984	77		
5	" stolarskie zwykłe	8.514	25		
6	" ślusarskie i materiały żelazne	9.512	94		
7	" blacharskie	1.012	62		
8	" ziemne i brukarskie	2.834	26		
9	" artystyczne malarskie	12.690	—		
10	" szablono	144	74		
11	" szklarskie	633	15		
12	Inwentarz	21.149	21		
13	Plany, modele, kosztorysy, odlewy, atelier fotograficzne	23.567	38		
14	Opał i światło	8.937	75		
15	Płace personalu urzędniczego i służby	129.661	95		
16	Koszta komisji	2.016	38		
17	" przesiedlenia do Krakowa kierownika restauracji i zarządcy zamku	1.012	70		
18	" adaptacji mieszkań dla kierown. i zarządcy	7.305	69		
19	Konstrukcja żelazna dachowa	6.887	35		
20	Wydatki połączone z zaprowadzeniem wentylacji i centralnego ogrzewania	12.098	75		
21	Zaprowadzenie stacji telegrafu pożarnego na zamku	1.500	—		
22	Wydatki administracyjne	12.390	88		
23	" kancelaryjne	5.890	33		
24	" rozmaite	423	51		
	Razem			609.961	11
Na pokrycie tych wydatków służą:					
1	Kredyt budżetowy fund. kraj. z r. 1906 (rubryka XIV. poz. 531 a)	100.000	—		
2	Kredyt budżetowy fund. kraj. z r. 1907 (rubryka VI. poz. 22)	100.000	—		
3	Kredyt budżetowy fund. kraj. z r. 1908 (rubryka VI. poz. 22)	100.000	—		
4	Kredyt budżetowy fund. kraj. z r. 1909 (rubryka VI. poz. 16)	100.000	—		
5	Kredyt budżetowy fund. kraj. z r. 1910 (rubryka VI. poz. 12)	100.000	—		
6	Dotacja Najw. Dworu (I, II, III, IV. i V. rata)	500.000	—		
7	Dochód z kart wstępu na zamek do końca r. 1910	16.609	—		
8	Legal śp. Kudasiewicza na restaurację Wawelu	372	11		
9	" Mireckiego (część na poczet 50.000 Rb.)	59.668	70		
10	" Berkiego (netto)	1.940	25	1.078.590	06
	W porównaniu z wydatkami j. w.			609.961	11
	Przewyżka dochodów przeniesiona do dalszej dyspozycji nar. 1911			468.628	95

Ś. p. Ordynat Adam hr. Krasieński testamentem z d. 27. lipca 1906 roku przeznaczył legał w kwocie 5.000 Rb. na cele odrestaurowania zamku.

Legał ten po potrąceniu z niego kwoty 600 Rb. tytułem stempla spadkowego, został już Wydziałowi krajowemu wypłacony.

Na poczet zapisu ś. p. Konstantego Mireckiego, wpłynęło do funduszu krajowego:

1) do końca r. 1910	59.668 K 70 g
2) do końca października 1911	15.161 " — "
Ogółem	<hr/> 74.829 K 70 g

Ostateczne opróżnienie zamku z wojska i protokolarne oddanie reszty budynków zamkowych na rzecz kraju nastąpiło w dniu 1. lipca 1911.

Na podstawie powyższego sprawozdania Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego w przedmiocie odnowienia król. zamku na Wawelu.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Marszałek krajowy:

Badeni, w. r.

Sprawozdawca:

Mieczysław Onyszkiewicz, w. r.

Członek Wydziału krajowego.

